

Petr Gruber

Voják Říše a svědomí

Zrada, nebo povinnost?

Osud vojáka wehrmachtu z česko-německé rodiny

Petr Gruber

Voják Říše a svědomí

Zrada, nebo povinnost?

Osud vojáka wehrmachtu z česko-německé rodiny

Ignoscas aliis multa, nihil sibi.
Druhým odpouštěj mnoho, sobě nic.
(Ausonius, O sedmi mudrcích)

Památce obětem své doby.

PŘEDMLUVA

O druhé světové válce byly napsány tisíce knih, popisujících tisíce osudů. Je těžké zapomenout na část dějin, které se zapsaly jako nejkrvavější období lidské historie. Byly popisovány osudy lidí na frontách i v zázemí. Je však jen málo knih, které by ukázaly tragédie spoluobčanů, kteří byli nuceni stanout proti sobě. Nejenom na frontách, ale i v relativně poklidném životě v protektorátu. Existovaly odbojové organizace, ale jejich činnost byla známá jen zasvěcenému okruhu lidí. Žili zde však i ti, kteří nemohli být odbojáři, přesto se však snažili nějak pomoci, a pak zde žili lidé, kteří museli podstoupit službu v armádě nelidského režimu. Jsou hodni odsouzení, nebo je nutno je litovat? Na to by mohli odpovédět jen oni a ti, kteří s nimi žili a znali je. Rodina, sousedé. Nezavírejme oči před těmito oběťmi války, ale ukažme, že jejich tehdejší postoje jsme dnes pochopili. Tato kniha je napsána na základě dokumentů a vzpomínek pamětníků, kteří popisovaných událostí byli svědky. Jsou to příběhy bez jakékoliv idealizace historie. Pouze tak, jak je lidé prožili.

Rozhodl jsem se napsat příběh o osudech obyčejného člověka, který byl ve vleku událostí dějin vedoucích k nejničivějšímu konfliktu lidstva, jenž zasáhl do života jeho, jeho známých i rodiny.

Kniha vznikala více než dvě léta. Předcházelo jí pročitání archivních dokumentů, kronik a shromažďování potřebných materiálů. Jména osob jsou změněna. Místa děje jsou autentická. Čtenář si může udělat reálnou představu o situacích, které jsou popisovány, a ztotožnit je s místy, kde se udály. Obrazová příloha obsahuje fotografie originálních dokumentů, zapůjčených z archivů i od soukromých vlastníků. Kniha není určena k vzbuzování aktivit, které by měly za následek propagaci nenávistné ideologie v jakékoliv podobě, či popírání skutků, které změnily životy milionům lidí na celém světě.

Nesuďme skutky, které se tehdy udály, protože jsme je neprožili. Mějme však na paměti, aby se nikdy neopakovaly a nikdo nemusel prožívat to, co postavy v knize.

Petr Gruber

Aufruf an die Bevölkerung!

Auf Befehl des Führers und Obersten Befehlshabers der Deutschen Wehrmacht habe ich im Lande Böhmen mit dem heutigen Tage die vollziehende Gewalt übernommen.

Hauptquartier Prag, den 15. März 1939.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe 3

Blaskowik

General der Infanterie.

Rozkas pro Obyvatele!

Na rozkas Votze a neivršihó Prezidenta německe Armady převzal sem v zemi česke s nešním dnem celou moc.

Hlavní-Quartier Praha, dne 15. Brězna 1939

Vrchní Komandant Armadni-Odil 3

Blaskowitz

General Pjechoť

PROLOG

Stary muž seděl bez pohnutí v křesle a o něčem přemýšlel. Měl zavřené oči. Nevnímal hluk ulice z pootevřeného okna. Takový hluk byl nicotný proti tomu, co slyšel před více než šedesáti lety. Jenže tehdy byl mladý, plný života. Ale také viděl věci, které by mladý člověk vidět neměl. Zkázu, smrt, hromady mrtvol, beznaděj a žádnou budoucnost. Proč to tak muselo být? Opravdu nebylo jiné řešení než válka?

Muž si předtím prohlížel několik starých, zažloutlých fotografií a stejně zažloutlých dokladů, které mu zbyly z minulosti. Z minulosti, na kterou nerad vzpomínal a o které nerad vyprávěl. Nebyl žádný hrdina. Byl obyčejný voják, který musel jít tam, kde nikdo být nechtěl. Smysl pro povinnost mu byl vrozený, a tak bojoval za vlast, jejíž cíle však nebyly pro všechny, ale jen pro vyvolené. To tehdy ovšem netušil.

Dokumenty a fotografie, které měl stále v ruce, pomalu vyklouzávaly. Snášely se k zemi jako listy ze stromů na podzim. Muž se nesnažil je zachytit. Naopak. Nechal je ležet na zemi a usínal. Myšlenky ho vracely na místa, kde prožil nejhorší okamžiky svého života. Jeho přáním bylo, aby tyto myšlenky zůstaly jen pro něj. Do dnešního světa už nepatří.

„Ať to tak zůstane.“

Kapitola první

VOJÁK ŘÍŠE

Stockerau u Vídně, únor 1945

Mihotavý plamínek petrolejové lampy osvětloval malou místnost. V přítmí, v rohu místnosti, byla postel, na které klidně oddechoval německý voják. U stolu na druhé straně se rýsovala silueta další postavy. Voják sedící za stolem sebou náhle trhnul a jeho oči se zahleděly do prázdna. Ruka svírala plechový hrnek se stydnoucí kávovinovou náhražkou bez cukru a bez chuti. Franz přemýšlel o svém životě.

Byl únor roku 1945 a válka se chýlila ke konci. Pouze největší fanatici ještě věřili, že Německo může válku vyhrát. Ostatní vojáci měli jasno: Zachránit si život za každou cenu. Šlo jen o to, jakou zvolit cestu. Druhý voják na posteli se posadil a rozespale se zeptal: „Nemůžeš spát, Franz?“ „Ne, nejde

to,“ zamyšleně odpověděl tázaný. „Myslím na rodinu. Fronta se přiblížila k Moravě a já mám o ni strach. I o to, co nastane potom. Víš, budou to mít těžké. Nikomu jsme neublížili, ale lidé se budou mstít za to, co Němci napáchali. A první na řadě budou ti, co zůstanou tam, kde žili.“ „Neber si to tak, já mám rodinu v Hamburku a nemám o ní zprávy už skoro rok. Poslední nálet město úplně vypálil a nevím, jestli přežili, nebo jsou někde na útěku. Musíme to tady nějak vydržet a zkusit se dostat k Britům nebo Američanům. Do lágru na Sibiři se mně vůbec nechce. Ani není jisté, jestli bychom tam dorazili. Ty, co nemohou jít, prý střílejí.“ „A divíš se?“ zeptal se Franz. „Viděl jsi ty kolony vězňů, které vedly esesácké hlídky? Taký nikoho nešetřily. A Rusové to vědí. Tohle nám vůdce neřekl, že můžeme prohrát. Pořád jen tajné zbraně, vítězství, a na jednu? Je to strašné. Americké bombardéry denně ničí naše města, armáda je bez ochrany letectva, Luftwaffe je zničena.“ „Franzi, proboha mlč.“ Co kdyby tě někdo slyšel?“ zhrozil se voják. „Víš, jaký je trest za poraženectví.“ „Vždyť je to jedno, Klausí. Jestli mě zastřelí „honicí psi“ nebo komunisti,“ apaticky pronesl Franz. „Ale rodinu bys už neviděl, chyběl bys jim, a to by bylo špatné. Musíš mít něco, pro co žít. Něco se musí stát a my se vrátíme domů. Jako hrdinové,“ povzbuzoval Klaus. „Jsi blázen, nebo tomu taky věříš? My se vrátíme jako vyvrhelové,“ ukončil rozhovor Franz. Přivřel oči a pomalu se zase vracel do vzpomínání. Jaké bylo jeho dětství, škola, kamarádi.

Stockerau – radnice

Kapitola druhá

DĚTSTVÍ A DOSPĚLOST

Hodonín, červenec 1907

Je to kluk, maminko,“ řekla tiše porodní bába. „Franzi čeká venku, bude moc rád,“ zašeptala vyčerpaná rodička. Jedna z přítomných žen vyšla na zápraží domu a nedočkavému otci sdělila tu radostnou novinu. Byl opravdu rád. „Prvorozený syn, jak se bude jmenovat? Necháme to v rodinné tradici. Dáme mu jméno po otci i po císaři.“ A tak byl chlapec pojmenován Franz Josef. Ale doma se mu říkalo František. Evropu v té době tvořily velké monarchie, které ovládaly dění i životy milionů lidí. Nebyly žádné velké válečné konflikty a monarchové byli spříznění rodinnými svaz-

ky. Lidé žili v klidné atmosféře a nevěřili, že by mohla vypuknout nějaká větší válka.

František vyrůstal v poklidné části moravského města Hodonína, německy zvaného Göding. V roce 1913 dospěl do věku, kdy mu začínala povinná školní docházka. Spolu s ostatními dětmi se docela těšil na učitele, kteří měli velkou úctu rodičů a také společensky byli docela vysoce postaveni. Ve škole se však František později setkal s tehdy pro něj nepochopitelným jevem. Protože byl synem dělníka v tabákové továrně a maminka práci neměla, byl sice čistě oblečený, neměl hlad a nepatřil mezi nejchudší, přesto však pociťoval jistou odtaziťost spolužáků z bohatších rodin. Občas se mu smáli, protože jako svačinu měl chléb se sádlem nebo s máslem, žádný salám, někdy buchty. Tehdy si začínal uvědomovat, že jsou tady určité rozdíly a netušil, jak v budoucnu ovlivní jeho život. Nejvíce ze všech předmětů ho bavilo psaní, úprava sešitů, ruční práce, tělocvik a čtení. V náboženství byl jen průměrný a v přírodních vědách velmi dobrý. Také chování měl výborné. Byl pravdomluvný, spolehlivý a slušný. Proto mu maminka doma vždy říkala: „Není důležité, co znáš, ale jak se chováš k lidem.“ Jeho rodným jazykem byla němčina i čeština, ale češtinu se ve škole neučil. Společně s mladším bratrem Josefem Františkem vyrůstali v klidném prostředí v rodině, kde byla úcta k lidem a císaři. U babičky pracoval na poli, poklízel dobytku, aby se v domácnosti nemuselo příliš utrácet. Když skončila první třída, objevily se ve společnosti vlivem politického dění ve světě, a zvláště vlivem atentátu na arcivévodu Františka Ferdinanda, úvahy o možné válce. I doma se o těchto věcech mluvilo, ale Franti-

šek to tehdy ještě nevnímal. Pak však válka opravdu vypukla. Jeho otec už byl pro službu na frontě starý, ale rodina musela přispívat, jako spousta jiných, na válečné úsilí. Také děti se musely zapojit do prací na malém hospodářství a ve školním roce se ještě učit. Válečné roky přinesly mnoho změn, ale děti je nevnímaly. Poznávaly své město, hrály své hry, učily se a pracovaly. V roce 1918, kdy už vládl na císařském trůně nástupce Františka Josefa I. císař Karel I., chýlila se válka ke svému konci, stejně jako habsburská monarchie. 28. 10. 1918 byla vyhlášena Republika Československá a pro obyvatele nového státu nastalo důležité rozhodnutí. Stát se občanem nové republiky, nebo optovat pro Rakousko, což znamenalo vystěhování. Františkova rodina se rozhodla zůstat. Stali se tak občany ČSR. Pro děti to znamenalo učit se další jazyk písmem i slovem, a to jazyk český. František chodil dál do školy a rozhodoval se, co bude dělat dál. Protože ho vždy bavily ruční práce a dílny, chtěl jít do učení na sedláře. Koní bylo tehdy dost na každém statku i v malém hospodářství, a tak by o práci nebyla nouze. Po skončení školy tedy nastoupil do učení a stal se „sattlerem“. To byl německý termín pro sedlářské pomocník a pak nastoupil vojenskou službu u telegrafického praporu v Brně. Jeho přáním bylo stát se po vojně policistou nebo četníkem. Bohužel se mu toto přání nesplnilo. Velmi brzy se oženil, a tím se mu uzavřel vstup do řad policie a četnictva. Manželství však netrvalo dlouho a bylo za necelé tři roky rozvedeno. František se pak brzy nato oženil znovu. O rok později se narodil syn. V té době doznívala hospodářská krize a František se začal zajímat o politiku. V sousedním Německu se k moci dostal Adolf Hitler a nacisté a jejich

volání po jedné zemi pro všechny Němce bylo vyslyšeno ve všech státech s německy mluvícím obyvatelstvem. I v tehdejší ČSR se dostávají do popředí různé strany v čele se Sudetoněmeckou stranou a jejím vůdcem Henleinem. Hodonín byl však trochu mimo tohoto dění, a tak se zde organizovaly jiné politické strany a uskupení. Velmi aktivní zde byla Vlajka, fašistická organizace, a její bojůvka Svatoplukovy gardy. Stále více se do popředí dostávaly postoje lidí v souvislosti s jejich zaměstnáním.

A situace nevěstila pro mírový život v Evropě nic dobrého. Hrozba války se jevila jako stále reálnější. Události směřovaly k mnichovské dohodě.

Kapitola třetí

ŽIVOT PŘED MNICHOVEM

Hodonín, 1938

V práci mně hrozí, že mě propustí.“ Takto se svěřila doma Františkova tchyně, která byla zaměstnána u státních lesů a statků jako služebná. Protože měla těsně před důchodem, znamenalo to, že by se jí důchod zmenšil, a navíc by byla dlouho bez práce v době, kdy její peníze hrály důležitou roli v chodu celé rodiny. „To přece nejde,“ rozčílil se František. „Pracujete tam už celá léta. Kde byste pak něco sháněla? A proč, to neřekli?“ Tchyně odpověděla: „To nevím, ale naznačili mně, že se moc zastáváme Němců.“ „Žijeme

přece ve státě, který je mnohonárodnostní, a není důležité kdo co je, ale jak pracuje a jak se chová," řekl František. „Já ještě zajdu do kanceláře a zkusím je přesvědčit, abyste tam mohla zůstat. Vždyť jsem taky jejich zaměstnanec, tak snad na to budou brát ohled," uvažoval František. Jak řekl, tak i udělal. Vrátil se příští den ze zaměstnání celý zkroušený a manželka z něj dostala jen větu, že místo toho, aby tam tchyni nechali, začali mu navíc také vyhrožovat pro jeho postoje a sdělili mu, že jestli nepřestane, propustí i jeho. Byla to zkrátka odvrácená strana mince života za první republiky, kdy se každý s odlišným názorem než většina společnosti dostával do konfliktu se svými sousedy i nadřízenými v různých rovinách života. Vy-
hazovu své tchyně tedy nezabránil, a navíc se ocitl v nebezpečí vlastního propuštění, a to by pro jeho rodinu znamenalo velké problémy se uživit, protože malé hospodářství jeho otce by na to nestačilo. Ve Františkovi tak stále více klíčila vzpoura proti tomuto zřízení a snaha se nějak přičinit o jeho nápravu. Stále více inklinoval k myšlenkám národního socialismu, který však byl trochu odlišný od toho německého. Začínaly také problémy se sousedy, kteří měli radost z jeho neúspěchů a dávali to nepokrytě najevo, zřejmě v důsledku názorů, které zastával. Čím dal více se proto i se svou rodinou odcizoval tomuto myšlení a čekal, jako spousta ostatních, jak se vyvine politická situace. Nacisté v Německu získávali jeden úspěch za druhým. Aneктоvali Rakousko a připojili ho k Říši. V Československu začínalo být jasné, že další územní požadavky budou směřovat na ně. Léto pomalu končilo a Evropa žila politickým vřemím evropských velmocí. Ty se snažily nějakým způsobem ovlivnit Německo, aby zanechalo své nenasytné politiky vůči

svým sousedům. Hitler prohlásil, že má už jen jeden požadavek. Odstoupení pohraničí ČSR ve prospěch Německa.

V samotném Hodoníně se začala uskutečňovat opatření, která byla obvyklá při ohrožení státu. 17. září 1938 musela být střežena radnice šesti vojáky a jejich velitelem, protože hrozily nepokoje ze strany občanů, kteří nebyli spokojeni s politikou velmocí a vyčkáváním vlády ČSR. Chtěli, aby byly rozdány zbraně, aby byla vyhlášena mobilizace a oni mohli bránit republiku. O dva dny později byly povolány zálohy SOS, které byly odveleny na hranici s anektovaným Rakouskem v břeclavském okrese. Začala také hysterie týkající se uložených peněz a obyvatelé chtěli vybrat své vklady u záložen a spořitelén. Tyto výběry musely být omezeny, aby byla zachována stabilita financí. 21. 9. 1938 se konala na náměstí manifestace, na které promluvili legionáři, komunisté i jiní představitelé veřejného života. Dav, který se dostal do varu, chtěl jít do hodonínských kasáren pro zbraně, a proto musel starosta zakročit a za pomoci policie udržet pořádek. Nálada odhodlanosti přerůstala v hysterii. Za této situace se debatovalo na ulicích, v restauracích, kinech... Souséde se na sebe dívali skrze prsty a čekali, co kdo řekne, jestli to nebude něco proti republice. Pomalu se ukazovalo, že v budoucnu budou běžné situace, kdy někdo někoho udá. Zatím však k ničemu nedocházelo a lidé se ještě tak neodcizovali.

Ve Františkově domácnosti se také debatovalo o politické situaci. Rodiče radili neangažovat se, ale František už měl dost vyčkávání a chtěl něco dělat. Den za dnem utíkal a všechno nasvědčovalo tomu, že v republice nastanou velké změny. Bylo jasné, že dojde k rozdělení národa na ty, co chtějí „Heim ins Reich“, a na ty co chtějí zachovat celistvost republiky.

Kapitola čtvrtá

DRSNÁ SKUTEČNOST

Stockerau u Vídně, únor 1945

Za okny se probouzel nový den. Franz pomalu otevřel oči a myslel na to, co se mu zdálo. Brzy však myšlenky zaplašil a připomněla se povinnost. Teď musí jít do kuchyně, umístěné v budově statku, a přinést kamarádům snídani a důstojníkům kávu. I když jen tu náhražkovou. Jiná nebyla. Zásobování vázlo všude, spíše už zkolabovalo. Dost bylo jen zbraní, které se vydávaly volkssturmu. Protože spal oblečený a obutý kvůli poplachu, odpadla mu tato činnost, a tak uchopil malou bandasku na kávu a větší na snídani. Čím nás kuchař překvapí? Nějaká polní pochuti-

na? pomyslel si. V duchu ucítil chuť a vůni čerstvého sádla po každé domácí zabijačce. Ale jitrnice, jelita a ostatní dobroty byly jen zbožným přáním. Řídká hrachová polévka, v níž plavaly kousky mrkve nebo řepy, a k tomu kus tvrdého chleba. A ještě čaj z kopřiv. Prý je zdravý. Je to možné, ale pít se to nedá. Ale je to aspoň něco teplého do žaludku řekl, si rezignovaně. Kuchař byl někde od Brna, takže si spolu mohli promluvit o kraji, který oba znali a kam se chtěli vrátit. „Slyšel jsi něco o situaci u nás?“ ptal se Franz. „Jenom to, že fronta se blíží a nad Brnem stále přelétají americké bombardéry. Úplně bez ohrožení. Luftwaffe už zřejmě nemá dost sil na jejich zničení,“ odpověděl kuchař. „O své rodině žádné zprávy nemám a domů už se nepodívám.“ „Jak to myslíš?“ zeptal se Franz. „Mám takové divné tušení. Ale snad je to jen můj pocit,“ odpověděl kuchař. Franz na to nic neřekl a odešel. V duchu přemítal, co by se teď, na konci války, mohlo vcelku v klidné části protektorátu stát. Že je obsadí, to tušil, jen netušil kdo, Rusové nebo spojenci? Ale teď je čas na snídani, řekl si. „Servus, kamarádi. Nesu snídani, tak vstávejte!“ hlaholil u vstupu do krytu. „Ááá, co máme? Sázená vejce, šunku a pravou kávu? Copak nám führer připravil?“ rýpnul si jeden z vojáků. Všechno to byly starší ročníky Rakušanů, nejmladšímu bylo čtyřicet let, a služba se jim vůbec nelíbila. „Pozor na hubu, víš, že feldpolizei je všudypřítomná, stejně jako gestapo.“ „Konec téhle války je v dohledu a ve vítězství věří jen fanatici. A právě ti jsou nebezpeční“, varoval ho Franz. Vojáci nastavili misky a Franz naléval polévku a čaj. „No to je výborné, takovou baštu jsem dlouho neměl,“ špičkoval zase voják. „Dej si už pokoj, nebo ti důstojníci dají nějakou špinavou práci!“ okřikl ho jiný voják.

„Jakou špinavou práci v téhle špinavé válce mi můžou ještě dát? Jedině kopat vlastní hrob. Ale ten už tu všichni máme, a hromadný. Jen nás zasypou, když někdo zbude,“ opáčil voják. „Víte, mně se před sedmi, osmi lety líbilo, že byly přehlídky, hudba, krásné uniformy, a válka v nedohlednu. Pochozovali jsme, lidi nás vítali, jídla, co hrdlo ráčí. A dnes? Hlad, špína, smrt. Tohle nám vůdce a ti ostatní uměli připravit. Připravili i tuhle válku a nikdo neví, jak to skončí,“ zamýšleně pronesl nejstarší voják. „Tak už toho nechte a jezte. Nevíte, kdy zas něco k jídlu vůbec bude.“ Vojáci zmlkli a začali jíst. Franz vzal zase bandasky a šel k ubikačním důstojníkům. Zaklepal a po vyzvání vešel dovnitř. V pokoji bylo šest důstojníků, kteří měli na starost velení chorvatské výcvikové brigády. Jenom mužstvo bylo chorvatské, ale velení a spojovací četa byly složeny z německých vojáků. Říše svým spojencům přece jenom nevěřila. Tahle brigáda byla sestavena před rokem, jako následnice zničené chorvatské divize, která se nevrátila od Stalingradu. Franz měl tehdy velké štěstí, že si Chorvaté prosadili neúčast německých vojáků ve své jednotce, a tak odešli na ruskou frontu sami. Franze odveleli do Drážďan k protiletadlovému praporu. Děkoval bohu, že tomu tak bylo, protože teď už mohl být jen prachem na ruské stepi. „Pane poručíku, přišel jsem na váš rozkaz,“ zahlásil se. „Pohov, svobodníku,“ řekl poručík. „Nesete snídani?“ „Jen to, čemu se tak říká, pane poručíku,“ hlásil Franz. „No, no, nějak jste se špatně vyspal?“ ptal se poručík. „Promiňte, pane, ale to ta válka a situace vůbec,“ odvětil voják. Poručík pokýval hlavou a už se dál neptal. Pro každého to bylo dnes těžké. Základním pravidlem bylo přežít a dostat se domů. Na konci války, o kterém nikdo nepochyboval, už o nic jiné-